

NOVI DUH U »REDU POKORE«

Kad sam jednom ušao u meni poznatu crkvu i primijetio lijepi kandelabrij, interesirao sam se kod župnika gdje ga je nabavio. On se nasmiješio i odgovorio mi da je to stari. On ga je samo očistio i sada se sâm čudi kako je lijep.

Ni jedna usporedba u potpunosti ne može izraziti stvarnost. Uza sve to meni ova puno govori. Upućuje me na spoznaju da ono što je staro, može biti vrijedno i lijepo ako se oslobodi natruha prašine i nemara. Posebno je to važno znati za sakrament pokore.

Da je to zaista tako uvjerio sam se iz slijedećega: Htio sam konfrontirati »Rimski obrednik« (dalje: RO)¹ i »Red pokore« (dalje: RP).² Nadao sam se da ću na taj način najlakše moći ustanoviti što je novo a što staro u shvaćanju pokore. Nisam našao što sam očekivao. Nakon što sam pročitao pažljivo upute RO,³ uvidio sam da nisu suprotne »Prethodnim napomenama« RP. Jedno i drugo izraslo je iz vjere Crkve. Ta je vjera uvijek ista iako se nekada malo drukčije izriče. Prema tome, RP nije suprotan RO, ali je veliki izazov našoj ispovjednoj praksi. Od nas traži da mnogo toga premislimo, osmislimo i dublje vrednujemo.

Zato je RP nov. Na nj se dugo čekalo. Pokazalo se da reforma ovog sakramenta iziskuje najviše truda. Ipak se nije smjelo odugovlačiti. Njegovo izdanje i svećeničko razmišljanje nad njim »Glas Koncila« ovako je komentirao: »Sakrament pokore, kao i sve što se u Crkvi mijenja, može se i smije mijenjati samo tako da postane izvorniji, zahtjevniji, ozbiljniji, više Kristov i više ljudski.«⁴ Taj novi duh i novo vrednovanje pokore odražava se u slijedećem:

1. Bog — glavni djelatnik

B. Häring govori kako je jednom prisustvovao satu vjeronauka i upitao djecu što je kod ispovijedi najvažnije? Većina je spontano odgovorila: »Kajanje«. On nije bio zadovoljan odgovorom pa je tražio dalje. Konačno je dobio zadovoljavajući odgovor, da u ispovijedi nije najvažnije ono što čini čovjek, nego ono što čini Bog.⁵

¹ Rimski obrednik — izdan po naredbi pape Pavla V i pregledan brižljivošću drugih papa, a oblašću svetoga g. n. Pape Pija XI udešen prema zborniku kanonskog prava. Po tipskom izdanju rimskom. Zagreb 1929.

² Rimski obrednik — obnovljen prema odluci Ekumenskog Sabora II Vatikanskog a proglašen vlašću pape Pavla VI — RED POKORE. Naredbom i odobrenjem Biskupske Konferencije i potvrdom Sv. Zbora za bogoštovlje izdaje Kršćanska sadašnjost, Zagreb 1975.

³ RO, Naslov III.

⁴ Glas Koncila, br. 5, od 6. III. 1977.

⁵ B. Häring: Die grosse Versöhnung, Salzburg 1970.

Ovo nam može izgledati prejednostavno. Ipak, ako pregledamo katehetske priručnike (barem one koji su izdani do reforme), odgovor mi se čini veoma važnim. Katekizmi su bili toliko zaokupljeni onim što treba učiniti pokornik, pa je »ta hipertrofija prikrila ono što je najvažniji dio sakramentalnog obreda, to jest djelovanje Krista pomiritelja.«⁶

Upravo začuđuje koliko su se komentatori parabole o rasipnom sinu zadržavali na onome što je učinio sin, a prelazili preko onoga što je učinio otac. Čini se kao da je njihovoj pažnji izmicao evanđeoski izvještaj: »Njegov ga otac ugleda, ganu se, potrča, padne mu oko vrata i izljubi ga« (Lk 15, 20).

RP — ako ga pažljivo čitamo — upozorava nas da unaprijed ne padnemo u istu pogrešku. Čini pokornika, koliko god bili važni i nužni, još nisu dovoljni. Službeni tekst naše knjige počinje tvrdnjom: »Milosrđe svoje Otac je očitovao pomirujući sa sobom svijet u Kristu: po krvi križa njegova pomirio je sve i na zemlji i na nebesima« (RP 1).

Predaleko bi nas odvelo kad bismo htjeli navesti sva upozorenja iste vrste. Sjetimo se samo zaključnog obreda u kojem zazivamo Božju pomoć, da možemo živjeti novim životom (RP 58).

Za službenika Crkve bit će nužno da prelistava RP i uvijek razmišlja o svemu tome. Baš zato što je sakramenat obred — vanjski čin, u ozbiljnoj je opasnosti da postane nešto magično, ako bi se zaboravilo ono što je u njemu najvažnije.

Dakle: »U osnovi obraćenje nije — odnosno barem nije prvenstveno — ljudska volja, nego dobrota i svetost Božja, koji preuzima inicijativu u povijesti čovjeka pojedinca, kao što ju je uvijek imao u ekonomiji spašenja, sve do najveće i odlučujuće inicijative vazmenog otajstva uvijek nanovo prisutnog i produženog u sakramentalnim znakovima liturgije.«⁷

Kad je to tako, našu pažnju ne smije prvenstveno zaokupljati naš grijeh, nego naš stav, naš odgovor Bogu, naša spremnost na promjenu, naše pouzdanje i naša briga da odgovorimo Božjem zovu. Ovako shvaćen sakramenat pokore postaje ispovijest naše vjere u oprostjenje grijeha.

2. Trinitarna dimenzija

Vjera Crkve u Trojstvo nikada nije bila zanijekana. Odrješenje se uvijek dijelilo: »U ime Oca . . .« Ipak to je postao toliko uobičajan izraz, da se više nije primijećivala njegova teološka dubina. Sada je ta vjera izražena uočljivije. Kao da nas se htjelo upozoriti da više pažnje obraćamo na riječi što ih izgovaramo. Obnovljeni obred nas na to izričito upozorava: »Po sakramentu pokore Otac prima sina povratnika, Krist uzima u naručje svoju izgubljenu ovcu i vraća je u ovčinjak. A Duh Sveti nanovo posvećuje svoj hram ili se u njemu potpunije nastanjuje« (RP 6d).

⁶ Claude Rozier, S. M.: *Dinamika slavljenja pokore*, u knjizi »Pokornička bogoslužja«, Zadar 1969, str. 31.

⁷ S. Mazzarello: *La ristrutturazione del rito della penitenza*, u knjizi »Il sacramento della riconciliazione — nuovo rito«, Roma 1974, str. 131.

Kako je Duh Sveti veza ljubavi Oca i Sina, to je svako slavljenje pokore u Crkvi (bilo ono sakramentalno ili izvansakramentalno) nadahnuto i pokrenuto Duhom Svetim, koji nas uvodi u zajedništvo s Kristom da po Kristu i u Kristu imamo pristup Ocu.

Prema tome, Otac je začetnik i cilj našeg pomirenja. Krist nam je put i život, a Duh Sveti snaga Kristova u nama. Upravo zbog toga naše slavljenje pokore mora biti test ortodoksije i ortoprakse naše vjere u Trojstvo. Za predvoditelje liturgijskih slavlja bit će korisno da često razmatraju molitve sadržane u RP, br. 57 (očinska ljubav, poslanje Sina, izlivanje Duha), obrazac zajedničkog odrješenja (RP 62) i riječi zaključnog blagoslova (RP 213).

Kad sve to imamo pred očima, onda nikako nije u skladu s obnovljenim RP ono što često ističu neki propovjednici. Oni naime rado naglašuju da nas Krist i njegova majka B. Dj. Marija sakrivaju od srdžbe Očeve. Mi bismo trebali paziti da naši izričaji u naviještanju pokore i u pozivu na obraćenje budu u skladu s ovim crkvenim dokumentom.

3. Navještaj Riječi i slavljenje sakramenata tvore jednu cjelinu

U tome je najviše očitovan duh i izražena novost RP. Upravo zato jer je pokora sakrament, ona mora biti odaziv na Božji zov. Bog poziva čovjeka po svojoj Riječi: »Riječ Božja prosvjetljuje vjernika da upozna svoje grijehe, ona ga pozivlje na obraćenje i potiče na pouzdanje u milosrđe Božje« (RP 17).

»Prema svjedocanstvu Pisma moć opraštanja grijeha ima prije svega naviještanje i čitanje riječi Božje iz vjere. Vjera kao duša pokore moguća je samo kao odgovor na riječ propovijedanja (Rim 10, 14). Naviještena riječ Evanđelja uvijek je djelotvorna riječ, proizvodi ono što kaže. Kao što je sakrament *signum efficax*, tako je i riječ kao *sacramentum audibile* (Augustin) *verbum efficax*. Zato propovijed ne samo da govori o pomirenju i miru s Bogom, nego naprotiv, i proizvodi oprostjenje, pomirenje i mir. Rimska liturgija to izražava kad poslije Evanđelja stavlja svećeniku na usta: 'Evanđeoskom riječi neka se izbrišu naši grijesi'. Sakrament pokore nije ništa drugo nego konkretiziranje, zgušnjavanje i djelotvorno znakovito očitovanje milosne riječi opraštanja.«⁹ To pak ne znači da slušanje Božje riječi bezuvjetno i bez odnosa sa sakramentom pokore oprašta grijeh, nego da ono pomaže grešniku da stvori nužne preduvjete koji se traže za oprostjenje i pomirenje, što se konačno obistinjuje u sakramentu pokore.

Navjestitelj je izložen opasnosti da radije Božju riječ tumači i prečice, nego da ju prihvati i primjeni na sebe. Može se dogoditi da on želi da ta riječ »pogodi« pokornika, a njega da »poštedi«. Olako zaboravljamo da možemo postati autentični navjestitelji tek onda kada nas Riječ zahvati.

⁹ Usp. Rivista di pastorale liturgica, br. 4/74, str. 20; također bit i collationem. ⁸
⁹ Walter Kasper: Bit i oblici pokore, »Svčci«, br. 27, str. 25-30 — *antichristianost' alfan*

»Riječ koja je samo drugima upravljena, ako nama samima ništa ne poručuje, neće ni kod njih naići na odgovor.«¹⁰ Prigodom naviještanja Božje riječi kao sastavnog dijela pokore, naš stav mora biti otvorenost i poučljivost.

»Provedbena uredba Reda pokore« BKJ ističe to veoma jasno: »Buditi kod vjernika svijest da kod ovoga Reda pomirenja slušanje Božje riječi, prigodna homilija s ispitom savjesti čine sastavni element sakramenta pomirenja, kao što na primjer Služba riječi čini sastavni dio mise. Prema tome, valja kod bogoslužja sudjelovati od početka.«¹¹

Sve je ovo lijepo čuti, ali u praksi stavlja svećenika u brojne poteškoće. Provedba ovoga tražit će mnogo ustrajnog rada i pastoralne mudrosti u postupanju s vjernicima.

Naša generacija je odgojena u vremenu kad se »ispovijedalo« pa nam teško prodire do svijesti da se ovaj sakrament »slavi«. Međutim i prije reforme liturgičari su nam to upozoravali i nabrajali elemente slavljenja ovog sakramenta: navještaj Božje riječi, čovjekov odgovor, udio zajednice vjernika i ozračje radosti.¹²

4. Ozračje radosti

Nije teško ustanoviti veliki raskorak između shvaćanja sakramenta ispovijedi kod naših mnogih vjernika i evanđeoskog naviještanja pokore. Teško je ustanoviti kako je do toga došlo. Možda je jedan dio krivnje i na iskrivljenoj slici o Bogu, kao i na zastrašivanju djece, čega je barem prije bilo. Možda je pokojni kateheta smatrao uputnim »da malo zastraši djecu« prije prve ispovijedi. Ako to i nije učinio baš kateheta, možda su roditelji oblikovali sliku o Bogu kao onome koji čeka zgodni čas kad će čovjeka kazniti. Možda je koja nepromišljena riječ izrečena u toj dobi imala tra- gične posljedice za vjerski život pojedinaca.

U svakom slučaju više smo se trudili da djeca nauče »Pet stvari potreb- nih za svetu ispovijed« nego da dožive ozračje radosti koje prati evanđeoski poziv na pokoru.

Čiji smo mi učenici i poslanici? Jesmo li farizeja ili Krista Gospodina? Poziv farizeja na pokoru bio je u žalosti. Kristov naprotiv odjekuje veli- kom radošću. Sjetimo se samo triju parabola što ih navodi Luk (15, 11–31) i radosti koja se u njima očituje.

Za nas je velika opasnost da u ime pravovjerna postanemo neспособni za doživljavanje radosti. Ponašanje starijeg sina u iz- spomenute parabole (Lk 15, 11–32) upozorava kako u tu opasnost mogu upasti oni koji se smatraju korektnima. Stariji sin nije htio uči na svadbu. Nije se radovao, a trebao se radovati. Iz toga slijedi da nije dostatno biti zadovoljan svojom »pravednošću« nego se treba radovati i zbog Očeva milosrđa.

¹⁰ J. Schniewind: Die Freude der Busse — Zur Grundfrage der Bibel, Göttingen 1958.
¹¹ (BKJ): Provedbena uredba Reda pokore, 3b, 2; AKSA, br. 43, od 28. X. 1977.
Prilog II.

¹² Usp. J. Gelieau: Pastoralna teologija liturgijskih slavlja, Zagreb 1973, str. 530.

Obnovljeni RP je to dobro uočio i izrazio riječima: »Pokora nije, kako mnogi misle, nešto teško i mučno, nego nešto radosno, ona više smjera na budućnost, nego na prošlost« (RP, Dodatak 55).

Šteta, što smo i pod tim vidom prečuli poziv Pija XII: »Budite uvjereni kako su slatki putovi povratka u Očevu kuću i puna radost zagrljaja koji vas očekuje.¹³

Ako živimo što vjerujemo, na nama se mora odražavati da smo sretni što nas pokora dovodi do izmirenja s Ocem, i što nas on prihvaća za sinove. To je znak njegove dobrote prema nama i dokaz njegova povjerenja u nas.

Upravo zbog toga radosno zahvaljivanje Bogu nakon dobivenog oprostjenja sastavni je dio proslave sakramenta pokore. Imajući pred očima drugi model slavljenja sakramenta pokore, naši biskupi poručuju: »Trebalo bi ipak preporučiti da, tko god može, pričeka do kraja te da se zajednička zahvala obavi na kraju barem s manjim brojem pokornika.«¹⁴

Sve to upućuje na nužnost da pokornička slavlja moraju dobiti sve odlike liturgijskog zborovanja. Prema tome, paziti na uređenje prostora, na ljepotu pjesme, postupak prema pokornicima i na sve ostalo. Možda ne bi bilo loše da nekada i zakuska bude sastavni dio produženog zahvaljivanja u međusobnom susretu pokornika. U svezi s tim dolazi u pitanje i poručljivost mnogih pokorničkih pjesama, u kojima nije u središtu Bog i njegov poziv, nego čovjek sa svojim grijehom.

5. Socijalna i eklezijalna dimenzija pomirenja

U RP izražena je socijalna i eklezijalna dimenzija pomirenja neusporedivo jače nego što je to bilo u RO. Možda je tome jedan od razloga i ovaj: U vremenu kada je nastao RO Crkva je izrazitije živjela svoje zajedništvo, pa ga nije trebala toliko naglašavati u liturgijskim knjigama. Danas, kad osjećamo kako se ljudi u sebe sve više zatvaraju (ograde oko kuća), nužno je isticati potrebu zajedništva. Podsjetimo se samo u koliko je naših župa bio uvriježen običaj pitanja oprostjenja pred zajednicom vjernika! Prije nego što bi primio popudbinu, bolesnik je molio oprostjenje od Boga, svećenika i naroda. Prisutni bi odgovarali: »Mi ti praštamo i Bog ti prostio!« Teško je shvatljivo kako se često puta malo brinemo da očuvamo izričaj zajedništva koje nam je namrla tradicija.

Ni jedan drugi sakrament nije toliko društveno uvjetovan kao upravo sakrament pokore. U njegovoj proslavi najjasnije se očituje shvaćanje grijeha, pokore, obraćenja, zajedništva i mnogo što drugo. Nije čudo da je razvojem individualnih pobožnosti (»Spasi dušu svoju«) ovaj sakrament izgubio svoje ukorijenjenje u zajednicu vjernika. I prije reforme osjetila se potreba da se tome nađe lijeka. Takva razmišljanja su i bila poticaj na obnovu. Svatko, tko je i malo razmišljao, uvidio je da se ne može miriti s

¹³ Pio XII: Govor prigodom otvaranja Sv. godine 1950.

¹⁴ Provedbena uredba rada pokore, 3b, 4.

uvriježenim stanjem, to jest da pokornik dolazi pred ispovijednika, izbroji grijehe, izmoli određene molitve za pokoru i otiđe. Doduše, Rimski pontifikal predviđao je svečano odupuštanje i primanje pokornika pred zajednicom vjernika, ali u praksi to se uopće nije primijenjivalo.¹⁵

Jedan od glavnih razloga koji je doprinio takvoj praksi jest shvaćanje ispovijedi kao nekog prelaznog sakramenta. To znači da je pokornik dolazio na ispovijed u vidu nekog drugog sakramenta, ne misleći na vlastitu vrijednost pokore kao sakramenta. U praksi je bilo da su ljudi dolazili na ispovijed zato da se mogu pričestiti, vjenčati, dobiti potpuni oprost i slično. Vremenom je takvo shvaćanje devalviralo ispovijed na neke obredne forme, koje su izgubile vlastiti smisao. Sâm sam više puta doživio da su mi vjernici rekli: »Samo me prekrižite!« kao i na drugim područjima, tako i ovdje važi pravilo: ako se ne osigura potrebno vrijeme, ne može se smatrati da se to cijeni.

Uza sve to, misaoni razvoj posljednjih godina pripremio je teren na kojem su sastavljači RP mogli razviti socijalnu i eklezijalnu dimenziju ovog sakramenta. Evo nekih »znakova našega vremena« koji su tome doprinijeli:

Liturgičari su naglašavali činjenicu da je ispovijed sakrament, pa prema tome da u slavljenju treba biti uočljivo okupljanje oko Krista i veza sa zajednicom vjernika.

Koncil je izričito istakao eklezijalnu dimenziju ovog sakramenta (LG 11b).

Probuđena je svijest o *zajedničkom svećeništvu* svih Kristovih vjernika.

Praksa pokorničkih bogoslužja, koja su se nakon Koncila počela održavati, također su doprinijela shvaćanju da ovaj sakrament ima socijalnu i eklezijalnu dimenziju.¹⁶

Studij Biblije i patrologije pokazao je kako je Crkva u svojim počecima po izmirenju sa zajednicom Božjeg naroda prepoznavala sakramentalni znak izmirenja s Bogom.¹⁷

Uočavanje društvene dimenzije grijeha doprinijelo je da se uvidi i eklezijalna dimenzija oprostjenja.

Konačno, svijest da čovjek ne može ništa postići *bez pomoći drugih*, pomogla mu je da se uoče kako je potrebna pomoć drugih i onda kad se želi povratiti Bogu.

Imajući u vidu različite prilike, RP donosi tri obrasca slavljenja ovog sakramenta:

¹⁵ Usp. »De expulsionem publice poenitentium ab ecclesia in feria quarta cinerum« i »De reconciliacione poenitentium quae fit in feria quinta coene Domini«, u *Pontificale romanum summorum pontificum jussu editum a Benedicto XIV et Leone XIII pontificibus maximis recognitum et castigatum*.

¹⁶ Kod nas u prijevodu izdana knjiga: Aubry, A. — De Baciocchi, J.—Rozzie, C: *Pokornička bogoslužja*, Zadar, 1969.

¹⁷ Usp. *Concilium*, 1/1971, str. 64 (njemačko izdanje), *Il sacramento della riconciliazione —nuovo rito*, str. 37.

- Red pomirenja pojedinih pokornika;
- Red pomirenja više pokornika s pojedinačnom ispovijedi i odrješenjem;
- Red pomirenja više pokornika s pojedinačnom ispovijedi i odrješenjem.

U svakom od tih oblika prisutna je i Crkva, iako na različit način. Zato pokornik u pristupanju sakramentu pokore treba osjetiti brigu i zagovor Crkve s jedne strane, a s druge strane svoju odgovornost za sebe i za zajednicu vjernika. Mora napredovati u svijesti da na ovom području on od Crkve prima, ali da mora Crkvi duhovno i davati. Ni jedan od spomenuta tri modela ne smijemo eliminirati. Iza svakoga od njih stoji crkveni autoritet, kojemu se ne želimo suprotstaviti. Ipak postoji opasnost da se svaki od njih uzme nepromišljeno i neodgovorno.

Možemo reći da je BKJ dobro shvatila duh RP kad je ustvrdila da drugi oblik treba postati »temeljni model slavljenja sakramenta pomirenja«. ¹⁸ Slobodan sam napomenuti da, ako želimo da taj duh prihvate i usvoje naši vjernici, moramo i mi sami prakticirati pokornička slavlja na našim svećeničkim skupovima. Ovo je tim važnije kad znamo da osobna ispovijed ne treba slijediti odmah, nego joj pokorničko slavlje može biti daljnja priprava. Na taj način mi bismo se u zajednici priznavali grešnicima, ali bismo istodobno budili svijest o svojoj crkvenosti, to jest da nismo prepušteni samima sebi, već da nas u našoj nemoći podupire i prati zagovor Crkve. Možda bi upravo ovakvi skupovi postali bogomdane prilike da se naučimo moliti jedni za druge. Sve bi to doprinijelo našem autentičnijem naviještanju pokore, jer poruku ne bismo samo prenosili, nego bismo ju najprije primijenili na sebe. Tako bismo postali vidljivi znak pokorničke Crkve. U svakom slučaju, takvim postupcima pokazali bismo svojim vjernicima koliko cijenimo sakrament pokore. To bi bila najbolja i najuvjerljivija kateheza.

Uvijek me muči pitanje: »Kako i koliko živimo ono što vjerujemo?« Vjeru Crkve moramo više izražavati svojim životnim postupcima nego citatima. Zato zajedničko slavljenje pokore (bilo u sakramentalnom ili izvansakramentalnom obliku) mora postati prisutno na našim svećeničkim skupovima. Naš odziv na pokoru treba postati ispovijest naše vjere. Bez obnove vansakramentalnih oblika pokore, teško se može očekivati da bi sakramentalna proslava pokore dobila svoj puni učinak. Evo nekoliko tih vansakramentalnih oblika pokore koji su na temelju Evanđelja i vjekovne predaje Crkve: bratska opomena (usp. Mt 18, 15—18), opraštanje uvreda, priznavanje grijeha pred onima pred kojima su učinjeni, izmirenje prije euharistijskog slavlja, prihvaćanje teškoća dnevnog života, ne govoriti o nepravdama koje su nam učinjene.

¹⁸ BKJ: Uputa o pomirenju za svećenike, Zagreb 1978, str. 9.

6. Dostojanstvo pokornika

Tvrđnja da pokornik »zajedno sa svećenikom slavi bogoslužje Crkve« (RP 11), treba nam postati povod za preispitivanje postupaka prema penitentima. Do sada — barem u praksi — tražilo se samo da pokornik sluša. Želja novog obreda, da se svećenik i pokornik molitvom pripreme na slavljenje sakramenta (usp. RP 15), nije u biti ništa nova. I prije se tražilo da ispovjednik bude urešen dobrotom (RO, III, I, 1) i da se odazove spremno i lako (n. m. 6), ali u praksi nije to uvijek bilo tako. Danas, kad je kod ljudi porastao osjećaj o svom ljudskom dostojanstvu, RP je smatrao uputnim da ponovno upozori: »Kad pokornik pristupi da ispovijedi grijeh, svećenik ga ljubezno dočeka i uljudno pozdravi« (RP 41).

Pokornika treba privikavati da u aktivnom slušanju i razmišljanju nad Božjom riječi oblikuje vlastitu savjest. Ispovjednik mu kod toga treba pomoći, ali ga ne može riješiti vlastite odgovornosti. Ispovjednik nipošto ne smije supstituirati njegovoj savjesti. Bog pokornika zove po glasu njegove savjesti i vodi ga spasenju po svom naumu. Odazivajući se tom glasu pokornik mora rasti u odgovornosti i u svijesti svoga poziva.

U svjetlu Božje riječi ispovjednik treba u pokorniku buditi nadu i razvijati smisao za dobro. Makar je i pogriješio, za što se sada kaje, Bog ne prestaje na nj računati. On je neponovljiv. Ima poslanja koja samo on može ispuniti. »'Neponovljivost' i 'jedincatost', koja obilježuje svakog čovjeka, te svakoj pojedinačnoj egzistenciji daje smisao, važi dakle jednako za stvaralaštvo i za rad kao i za čovjeka i za njegovu ljubav. Ta nezamjenjivost i nezastupljivost svake pojedine osobe jest ono što osvjetljuje svu veličinu odgovornosti što je čovjek ima za svoj život i za nastavak svoga života. Čovjek, koji je postao svjestan te odgovornosti, što je ima prema djelu koje na nj čeka, ili prema ljubijenoj osobi koja na nj čeka, takav čovjek nikada neće biti kadar odbaciti svoj život. Ta poznato mu je 'zašto' egzistira — pa će stoga moći podnijeti svako 'kako' svoje egzistencije.«¹⁹

U čitavom procesu pokore, počevši od naviještanja, preko sakramentalne proslave i zahvaljivanja, mi trebamo upućivati suvremenog čovjeka da je obraćenje Bogu preduvjet njegova punog očovječenja.

U našoj dojučerašnjoj praksi način propisivanja *zadovoljštine* bio je upravo suprotan ovakvom vrednovanju čovjeka. Mi smo bili (barem u praksi) podpuno izgubili iz vida upute RO koji upozorava ispovjednika: »Neka stoga nastoji, koliko se može, da nalaže pokoru protivnu grijesima, na pr. lakomcima milostinju, bludnicima postove . . .« (RO, n. m. 20).

Taj naš nemar (govorim općenito) imao je za posljedicu da smo pred dvije godine na Tečaju u Zagrebu mogli čuti slijedeće: »U današnjem obredu ispovijedi ništa nije toliko formalno i otrcano, pa čak i smiješno, kao pokora za grijeh. Za toliko i toliko grijeha dobije se toliko i toliko

¹⁹ V. E. Frankl: *Zašto se niste ubili?*, Zagreb 1978, str. 76.

očenaša. Tko je u stanju odmjeriti veličinu otkupa? Ili pokore ne treba uopće biti ili treba biti smisljena. Pokora za grijehe može biti samo simbolična i individualna od pokornika do pokornika, prema njegovoj kršćanskoj zrelosti, shvaćanjima, konkretnim životnim prilikama itd. . . .²⁰

Dakle, vraćajući se na put Božji, čovjek ne gubi sebe ni svoje dostojanstvo. Naprotiv, pokora ga — preko vjere u Boga — Stvoritelja i vodičelja povijesti — vodi vjeri u njegovo vlastito poslanje. Upravo ta svijest o vlastitom poslanju, smisao vlastitog života i rada, suvremenom čovjeku stvara često puta veće teškoće nego prihvaćanje vjere u Boga.

7. Sloboda — zrelost — odgovornost

Za bolje uočavanje cilja, kojemu mora voditi slavljenje sakramenta pokore, podsjetimo se na posljednje pitanje iz priloženog ispita savjesti: »Jesam li se trudio da uvijek postupam u pravoj slobodi djece Božje, po zakonu Duha, ili sam rob strasti?« (RP, Dodatak III, III, 6).

Na putu prema pravoj slobodi djece Božje, teško da bi nam išta drugo moglo toliko pomoći kao upravo slavljenje sakramenta pomirenja. Na žalost, lako se može uočiti da ni oni koji često pristupaju ovom sakramentu nisu mnogo uznapredovali u ostvarivanju toga cilja. To može biti posljedica što se ovaj sakrament uvijek nije služio u duhu Crkve. Shvaćanje Crkve izraženo je riječima: »Pokorom nam Bog otvara nov put, sve nas više vodi pravoj slobodi djece Božje« (RP, Dodatak 55a). Pitanje je koliko se to želi shvatiti i ostvariti. Iz iskustva znamo da je redovito lakše »ići linijom manjeg otpora« nego »plivati protiv struje«.

U vremenu kada se toliko govori o slobodi, vrijedno se zapitati: Koliko ljudi žele biti duhovno slobodni? E. Fromm napisao je knjigu pod naslovom »Bijeg od slobode«. Iako naslov zvuči pomalo neobično, nije odabran bez razloga. Nije to pojava samo od danas da ljudi žrtvuju svoju unutrašnju slobodu reklamama, javnom mišljenju, pomodarstvu i koječemu drugom. Poznato nam je iz povijesti spasenja da je čitav Božji narod Staroga Saveza bio u napasti da se sa svog puta u slobodu vrati u ropstvo. Nije li se svatko od nas toliko puta našao u situaciji da bi mu bilo lakše i jednostavnije prebaciti odgovornost na drugoga, nego donijeti vlastitu odluku? Ipak slavljenje sakramenta pokore mora ići za tim da pokornik postaje sve zreliji, pa da ne očekuje od ispovjednika recepte ponašanja, nego da se privikava na donošenje vlastitih odluka.

»Pokornik nastavlja svoje obraćenje i izražuje ga životom, koji je obnovljen u skladu s Kristovim evanđeljem i sve više prožet Božjom ljubavlju« (RP 20). Prema tome, sakramentalnim odrješenjem i ispunjenjem zadovoljštine nije stavljena točka na proces pokore i obraćenja. U konkretnim životnim prilikama očitovat će se pokornikova sloboda, zrelost i odgovornost. To će ujedno biti najbolja zahvala Bogu za slobodu, kojom nas je u Kristu oslobodio (usp. Gal 4, 31).

²⁰ Dr. Ružica Vlahović: *Iskustvo ispovijedi mladih vjernika*, u »Bogoslovska smotra«, br. 1—2/1976, str. 148.

Život u Duhu, po Božjem zakonu, najuvjerljiviji je dokaz koliko je kršćanin shvatio Božju ljubav i svoju odgovornost za Crkvu. Svojim postupcima on uvećava ili umanjuje vjerodostojnost Crkve, pa pomaže ili priječi rast Božjega kraljevstva. Misao da je život neponovljiv, treba još više razviti smisao za odgovornost pred Bogom i pred poviješću. Na takvoj duhovnoj pozadini kršćanin će lakše shvatiti kako je njegov grijeh promašaj, besmisao, zloraba vlastite slobode i otuđenje.²¹

Te misli trebaju djelatniku ovog sakramenta neprestano biti izazov da studijem, molitvom, meditacijom i neprestanim traženjem pronalazi najplodnije oblike slavljenja pokore.

8. Materija sakramenta pokore i stav pokornika

Velike su se rasprave vodile o materiji ovog sakramenta. Sve se nekako svelo na tvrdnju da postoji daljnja i bližnja materija, tj. grijesi koji su učinjeni i koji su ispovjedeni. Obnovljeni RP, iako ne spominje da su grijesi »materia« ovog sakramenta, ipak izričito veli: »Da bi postigao spasonosni lijek pokore, vjernik mora po rasporedbi Božjeg milosrđa ispovijediti svećeniku sve i pojedine teške grijehe kojih se nakon ispita savjesti sjeća« (RP 7a). No, nabrojanje grijeha bez istinskog kajanja ne bi bilo spasonosno. Stoga obnovljeni RP ističe da među činima pokornika kajanje zauzima prvo mjesto (RP 6a). Jedino raskajan grešnik priznaje svoje grijehe i pristaje činiti ono što Bog od njega traži. Tako postaje kao plodna zemlja na kojoj sjeme Božje riječi donosi obilan urod. To životno usmjerenje treba kod kršćanina biti trajna odlika. Moramo nastojati napredovati u kreposti pokore, to jest sve dublje i životnije shvaćati Božji poziv i nužnost vlastitog odgovora. Na taj način pokora postaje Božji dar i naš životni zadatak. Takvo neprestano obraćenje ili trajna pokora doprinosi dubljem uraštanju u Krista, koji je naš put, istina i život.

Sve to važi kako za pojedinog kršćanina, tako i za konkretnu zajednicu vjernika i za čitavu Crkvu. Tek u mjeri u kojoj se pokora živi ona se može autentično i naviještati. Zato obnova pokorničke prakse i naše životne metanoje postaje jedno od najpresudnijih područja crkvenog života.

To je shvaćanje izraženo u molitvama novog obreda (usp. RP, br. 54, 57, 58, 99). Staro pravilo, po kojem je zakon molitve i zakon vjere, treba i ovdje biti putokaz za naš način mišljenja i govora. Ako želimo biti autentični službenici Crkve, trebamo se truditi da usvojimo duh navedenih molitava. One moraju postati naše. Trebamo ih posvojiti. Moraju postati odraz naših shvaćanja i stremljenja.

²¹ Usp. J. Bommer: *Das Sakrament der Busse*, Freiburg 1976, str. 14.

9. Obnova Saveza

»Pobjeda nad grijehom najprvo odsjeva u krstu« (RP 2). Tu je položen temeljac za najdublje savezništvo s Bogom i ujedno je razlog svakog kasnijeg povratka. Pokora je prema tome ponovno sakramentalno oživljavanje te sposobnosti božanskog života darovanog na krštenju. Po pokori čovjek nanovo prihvaća Božji zov, a Bog »obnavlja iznevjereni Savez« (RP 6d).

Produbljena svijest o sakramentima krštenja i Euharistije olakšala je dublje shvaćanje sakramenta pomirenja a istodobno i važnost pokore u življenju savezništva s Bogom.

Novost je u ovome: RP pažljivo nas upozorava da pojam savršenstva ne smijemo gubiti iz vida u našem naviještanju pokore. Prema tome, kršćanin je pozvan na nešto daleko uzvišenije nego što je to samo čuvanje od grijeha. Bog ga zove da mu postane suradnik i saveznik u izgradnji boljega svijeta.

Usvezi s tim trebamo pažljivo razlikovati pojmove »oproštenje« i »pomirenje«. Oproštenje ima prizvuk neke amnestije, nekog zaboravljanja. brisanja dugova. Moglo bi se reći da izražava neki negativni vid.

Pomirenje je nešto daleko uzvišenije. Izražava misao ne samo da nam Bog oprašta, nego i da nas ujedno uzima za prijatelje i saveznike. Ponovno nam poklanja svoje povjerenje. Raduje se našem povratku i daje nam sudioništvo na svom božanskom životu. To je pravo novo stvaranje. To može učiniti samo Bog. Tolika Božja ljubav i Božje povjerenje u čovjeka, pokorniku mora biti poticaj ne samo da se čuva grijeha, nego da i svoj život učini plodnim u Božjoj službi. Svojim djelima pokore kršćanin vapije Bogu da mu da novo srce, da postane novi čovjek, da Duh Božji u njemu prebiva (usp. Ez 36, 22—28).

10. Pomak od pravnog na biblijsko shvaćanje

Ovako shvaćena pokora znači pravo obogaćenje za kršćanina. To je put koji vodi ostvarenju volje Božje i našeg krsnog poziva. Pokora u životu kršćanina mora biti nešto daleko šire od same sakramentalne proslave. Dapače, teško je shvatiti da bi se netko mogao služiti sakramentom pokore ako ne vrednuje njezine izvansakramentalne oblike. Takav bi mogao udovoljiti slovu nekog propisa, ali nikada ne bi ušao u bogatstvo božanskog života. Duh kršćanske pokore upravo nas u to želi uvesti. To naprosto ne znači da je sada svaki propis postao suvišan. Crkvena zapovijed o godišnjoj ispovijedi bila je uvijek župnicima opomena kako potaći vjernike na izmirenje s Bogom. RP je ne ukida, ali i ne ostaje na tome. Sve što kaže želi vjernički ugraditi u put koji vodi Kristu i po Kristu Ocu.

Čitav profil RP odražava da je zamišljen više biblijski nego juridički. To se — između ostalog — očituje i u slijedećem:

a) Djelitelj sakramenta treba biti prije svega evangelizator. Naš Gospodin i Učitelj s oproštenjem grijeha povezao je i naviještanje Riječi. Tu vezu moramo duboko i vjernički posvijestiti ako želimo nastupati u ime Crkve. Sakramenat je obred, pa je zbog toga u opasnosti da postane nešto magično. Navještaj Riječi, koja u sakramentalnom činu postiže svoje utjelovljenje (proizvodi ono što naviješta), otklanja tu opasnost i daje sakramentu pokore njegovu specifičnu vrijednost. Tako osmišljena pokora nije više »prelazni sakramenat« nego slavljenje Boga, koji čovjeku daje, odnosno umnaža u njemu, božanski život.

b) Naziv »pokora« i »pomirenje«, što ih upotrebljava obnovljeni obred, imaju svoju vrijednost. Dosadašnji naziv »ispovijed« može biti bogat i siromašan. Veoma je bogat ako se pod tim izrazom shvaća ispovijest naše vjere u oproštenje grijeha. U tom slučaju dao bih mu prednost pred spomenuta dva naziva. Veoma je siromašan ako se pod njim shvaća samo nabranje grijeha.

c) RO nije donosio shemu ispita savjesti. RP donosi je kao usmjerenje. Ako je usporedimo s »ispovjednim ogledalima« po starim molitvenicima, vidimo da se zaista pošlo korak dalje. Posljednje pitanje, koje govori o duhovnoj slobodi, najbolji je dokaz za to. Požaliti je što nema više sličnih pitanja koja bi bila nadahnuta suvremenom teologijom.

Zaključak

Reforma ni jednog drugog sakramenta nije za nas toliko zahtjevna kao što je to reforma sakramenta pokore. Od nas se traži ne samo da dobro upoznamo slovo zakona, nego da uđemo u duh pokore. To znači da se moramo iz dana u dan sve više otvarati Kristovu Duhu koji vodi Crkvu. Usvojiti taj duh znači životno vjerovati u Duha Svetoga, Gospodina i Životvorca. To ujedno znači vjerovati u naše poslanje, tj. da Bog na nas računa kako bi po nama ispravno shvaćanje pokore ušlo u svijest ovog dijela Kristove Crkve. Nadalje, to znači moliti, studirati, razmatrati i razgovarati o svemu tome. Konačno, moramo biti svjesni da je dalek put koji moramo prevaliti. No, glavno je da kročimo tim putem.